

Дати

Світлана Луцій

ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО – ДОСЛІДНИК “РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ”

В одному з листів до У.Самчука, розповідаючи про свої задуми та літературні плани, Ю.Лавріненко писав: “Працюю весь час для врятування добробку... людини 20-х років”¹, тобто людини, за влучним визначенням дослідника, “Розстріляного Відродження”². В Україні це був період формування національної держави та розквіту національної мови. Ю.Шевельов у праці “Портрети українських мовознавців” зазначав: “Осягнення їхні (мовознавців. — С.Л.) в двадцятих роках величезні. Найбільше вони стосувалися до трьох вирішальних ділянок: угрунтування і усталення норм літературної мови; вивчення історії української мови, зокрема опрацювання загальної схеми цієї історії...; нарешті української діалектології, науки, що мала дати відповіді на багато проблем історії мови і допомогти в усталенні норм сучасної літературної мови”³.

20-ті роки були також епохою зацікавлення античною літературною та філософською спадщиною, яка набула нового змісту й дістала нове прочитання, зокрема, у творчості неокласиків. У силуетці “Максим Рильський”, написаній для антології “Розстріляне Відродження”, наголошуючи на багатстві мотивів поетової лірики, дослідник зазначав, що до “традиційних мотивів української поезії Рильський додав запас мотивів поезії античної і західноєвропейської. Плюс нові мотиви, зроджені українською революцією і відродженням 1917-29 років”⁴. Безмежна віра у власні сили, бажання творити, бути в центрі подій відчувається у творах багатьох представників молоді літературної зміни. Г.Шкурупій у імпресіоністичному образку “Ми”, одному зі своїх перших друкованих творів, писав: “Ах, який я радий! Яким сильним, непереможним я почуваю себе. Я можу одним подихом грудей зворухнути світ”⁵. Тому Ю.Лавріненко неодноразово зазначав, що вітаїзм був основним настроєм літератури та мистецтва тієї доби⁶. Як і письменників європейського Ренесансу, представників українського “Розстріляного Відродження” цікавив внутрішній світ особистості, гармонійна єдність духовного та матеріального, проблема сенсу життя сучасної людини; антропоцентризм став невід’ємною частиною світогляду багатьох митців 20-х років. Це засвідчують філософсько-психологічні твори П.Тичини, Є.Плужника, В.Підмогильного, М.Куліша, Т.Осьмачки, філософські праці

¹ Лист Ю.Лавріненка до У.Самчука від 3 лютого 1955 року // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України. – Ф.195. Оскільки фонди У.Самчука та М.Ореста ще не підготовлені до наукового використання, у посиланнях зазначаємо лише номер фонду.

² На думку Григорія Грабовича, Лавріненкове поняття “Розстріляне Відродження” неточне, ненаукове і “...має сумнівну історіографічну вартість”. Див.: *Грабович Г.* Кобзар. Каменярь. Дочка Прометей // Критика. 1999, грудень. – №12. – С.19.

³ Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців. – К., 2002. – С. 11.

⁴ Лавріненко Ю. Лірика і ліричний епос Максима Рильського // Зруб і парости: Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. – Мюнхен, 1971. – С. 89.

⁵ Шкурупій Г. Ми // Гроно. – 1920. – Жовтень. – С. 42.

⁶ Див.: Лавріненко Ю. Література вітаїзму, 1917–1933 // Розстріляне Відродження: Антологія 1917–1933. – С. 753–783.

В.Юринця. Проте митці, усвідомлюючи всю глибину та велич особистості, водночас гостро відчували її безпомічність у боротьбі із соціальним абсурдом. Звідси – нотки відчаю, песимізму та розчарування у творах Д.Загула, Д.Фальківського, В.Бобинського, Є.Плужника, В.Підмогильного, М.Рильського та ін. Українська інтелігенція відчувала, як стрімко згортаються досягнення 20-х років, як Москва починає жорстокий наступ на Українське Відродження. Тому, на думку Ю.Лавріненка, у творчості багатьох майстрів слова, зокрема М.Хвильового, “...біжать упарі два протилежні почуття – радості відродження і болючої туги приреченості”⁷. У статті “Дмитро Фальківський” дослідник зазначає, що поетова “... гарна, пройнята теплом людської душі лірика – це суцільна сповідь молодого людини, яка,

віддавши свою юнацьку віру і запал більшовизмові, побачила безглуздість жертв і навіки лишилась з комплексом провини та туги за чистою первісністю людини і природи”⁸.

М.Конрад, один із дослідників епохи Відродження, зауважив, що в цей час “... гуманістам як Італії, так і Китаю властиве прагнення до практичної діяльності, до поширення своїх ідей. Однаковими були й засоби їх поширення: публічні виступи, заняття з учнями, розмови з друзями, дискусії з опонентами, послання, памфлети, трактати”⁹. Представники “Розстріляного Відродження” продовжили традиції своїх попередників. Згадаймо хоча б нищівні памфлети М.Хвильового та започатковану ним літературну дискусію 1925–1928 рр. У статті “Володимир Сосюра” Юрій Лавріненко розповідає про публічні виступи поета, які були звичним явищем того часу: “Немов якийсь майстерзінгер пізнього середньовіччя, мандрував він по всій Україні, читаючи на масових публічних вечорах, у тісніших приватних колах і просто на вулиці перед першим зустрічним незнайомим свої співучі вірші...”¹⁰. Великою популярністю користувалися публічні лекції В.Юринця, на яких він знайомив харківську молодь із найновішими досягненнями західної філософії.

1968-го року в журналі “Сучасність” було опубліковано статтю Ю.Лавріненка “Побратимство великого відродження”. У ній ідеться про дружбу трьох письменників – Хвильового, Ялового та Досвітнього, образно названих В.Коряком “трьома мушкетерами”. “Вони відродили в двадцятих роках велику традицію світової літератури – традицію дружби, творчого побратимства. І ця традиція дружби талантів, що зберегла творчий клімат серед дегуманізації соціальної пустелі, належить до кращих духових скарбів Розстріляного відродження”¹¹, – наголошує Ю.Лавріненко. У листі до М.Ореста літературознавець, даючи високу оцінку згуртованості письменників 20-х років, протиставляв цьому літературному побратимству своїх амбітних сучасників, нездатних до шляхетного і всерозуміючого товаришування: “Самоїдство” письменників – це їх головний ворог. Ненавидять самих себе, як скорпіони, кинуті в одну банку. Наївний читач, дивлячись на цей маразм і відсутність елементарного джентельменства між письменниками, втрачає до них усіх повагу і не дає їй копійки за їх твори. Чи можна було бачити щось таке серед людей групи Миколи Зерова, чи групи Косинки, а чи групи Куліша – Хвильового, а чи навіть серед і між цих трьох груп, що мали б рацію через різницю концепцій і підюжування з боку влади воювати між собою?”¹².

⁷ Лавріненко Ю. Зруб і парости: Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. – Мюнхен, 1971. – С. 23.

⁸ Лавріненко Ю. Дмитро Фальківський // Розстріляне Відродження: Антологія 1917-1933. – С. 215.

⁹ Див.: Конрад Н.И. Запад и Восток. – М., 1972. – С. 238.

¹⁰ Лавріненко Ю. Володимир Сосюра // Розстріляне Відродження: Антологія 1917-1933. – С. 151.

¹¹ Пізніше увійшла до книжки: Лавріненко Ю. Зруб і парости.

¹² Лавріненко Ю. Побратимство великого відродження // Сучасність. – 1968. – № 1. – С. 50.

¹³ Лист Юрія Лавріненка до Михайла Ореста від 2.06.1952 р. // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. – Ф. 216.

Національно-інтелектуальний спалах періоду "Розстріляного Відродження" в усіх сферах життя, зокрема в мистецтві, був підхоплений шістдесятниками та Нью-Йоркською групою, хоча у 50-х роках Ю.Лавріненко писав: "У нас з'явилась чутка, що помер Сосюра, а вчора нова вістка – помер Юрій Яновський. А нових талантів щось не видно"¹³.

Літературознавець був переконаний, що Українське Відродження виконало важливу історико-гуманістичну місію, ставши могутньою перепорою на шляху русифікації та культурного провінціалізму, що насаджувалися в радянській Україні: "Лише після знищення в 30-их рр. біля 80% культурних кадрів і біля 25% селянства України стала можлива провінціалізація України і її культури"¹⁴.

Варто зазначити, що Українське Відродження Ю.Лавріненко поділяв на три етапи: "...Треба дещо сказати про складний термін і поняття Українського Відродження. Цей 400-літній процес перемог і поразок життя України має вже три історичні фази, що їх можна приблизно й гіпотетично означити такими умовними назвами: 1. Козацька (16-18 ст.), 2. Сковородино-Шевченківська (кінець 18 до кінця 19 ст.). 3. Державницька (перша половина 20 ст.)"¹⁵. Український Ренесанс він розглядав як відродження національної політики, економіки, науки, культури, що має давні традиції та яскравих представників. У ґрунтовному дослідженні, написаному до 200-річчя з дня народження В.Каразіна¹⁶, Ю.Лавріненко називає його одним із творців Відродження в Україні, який виношував ідею "слов'янського ренесансу", до того ж не тільки культурно-освітнього, а й економічного, виступав проти аракчеєвщини, був серед засновників Харківського університету, виховав нову плеяду українських діячів.

На думку Ю.Лавріненка, відродження 20-х років – складова частина великого українського Відродження, "явище загальнолюдського масштабу і значення"¹⁷. У листі до Уласа Самчука від 21 лютого 1955 р. вчений висловив свої погляди на непроминальне значення 20-х років в історії України: "20-ті роки – це роки після революції, це роки НЕП-и, це роки будівництва українського селянства як класу в європейському розумінні селянства. Це роки будівництва української культури в європейському розумінні "культури", це роки розриву з московським революціонізмом, з московськими "Бесами" (геть від Москви!), це роки будівництва української економіки на українській базі, роки будівництва українського міста. Це також роки Липинського, який вперше оформив концепційно український консерватизм будівничий і, як такий оформитель, побачив ціну 20-им рокам в УРСР та спровокував, що "вічний революціонер" – різночинець буде руйнувати доробок тієї епохи. В 20-их роках почала організаційно оформлятися не тільки селянська (кооперація старого типу) і бізнесова соціальні українські групи, а й дуже важлива група інтелектуалів (яку прошу не мішати з групою різночинців-інтелегентів). УВАН¹⁸, Неокласики, ВАПЛІТЕ, "Березіль", організація образотворчих мистців (бойчукісти) – це все організаційне оформлення і емансипація з суспільного

¹³ Лист Юрія Лавріненка до Михайла Ореста від 2.03.1954 р. // Ф.216.

¹⁴ Лавріненко Ю. Духова русифікація і провінціалізм // Українська літературна газета. – 1955. – Листопад. – С.1.

¹⁵ Див.: Лавріненко Ю. Вістки Відродження: здалека і зблизька // Сучасність. – 1977. – Ч. 2; Всесторонній майстер Відродження // Сучасність. – 1976. – Ч. 5. – С.23.

¹⁶ Див.: Лавріненко Ю. На початках Українського Відродження... // Сучасність. – 1974. – Ч. 3; 1975. – Ч. 2.

¹⁷ Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження: Антологія 1917-1933. – С. 115.

¹⁸ Очевидно, мається на увазі Українська Академія Наук, яка, за словами Юрія Лавріненка, "стала одним з основних bastionів Розстріляного Відродження".

болота соціальної групи інтелектуалів, яка була змішана з соціальним болотом, бо в нашій Євразії ніколи від часів Хмельницького суспільства, як структури, не було. Одну з місій українського відродження я бачу у відбудові соціальної структури, яка змусить і Москву колись стати на шлях структурного суспільства...”¹⁹.

На еміграції Ю.Лавріненко проводив велику роботу з повернення й популяризації за кордоном творів своїх земляків, написав низку статей і понад 70 радіовиступів, присвячених діячам культури й науки 20-х років²⁰, а також післямову до роману “Вальдшнепи”²¹.

Готуючи до друку твори М.Хвильового, письменник і громадський діяч Ю.Луцький неодноразово консультувався з Ю.Лавріненком: “Хочу з Вами порадитися, що робити з моїм Хвильовим. Всі видавці, до яких я звертався в США, відмовились, кажучи, що на це немає ринку. Деякі висловили прихильну опінію щодо самих оповідань. Шкода було б, якби з цього нічого не вийшло. Мені прийшла до голови думка, чи не можна б зібрати трохи грошей серед наших добрих людей і тоді видати Хвильового за субсидією в якомусь американському видавництві. Хоч я і ворог субсидійованої літератури, але може це було б краще, як не видати нічого...”²².

Листи Ю.Лавріненка до М.Ореста, написані протягом 1951 – 1958 років, засвідчують, що літературознавець опікувався виходом у світ спогадів про Сергія Єфремова, на друге число “Літературно-наукового збірника”, як головний редактор, запланував матеріал М.Татуса та М.Ореста “Академік Єфремов у Ярославському політизоляторі”²³, наголошував на необхідності видання неопублікованих перекладів М.Зерова²⁴.

У фонді Ю.Лавріненка зберігаються чотири листи до нього Оксани Буревій (перший датований 20.06.1946, а останній 24.10.1947). Піклуючись про повернення читачам батькового літературного доробку, вона постійно радилася з літературознавцем: “Досі нічого мені не вдається надрукувати з татового архіву. Можливо, на англійській зоні вийде друком (циклографом) “Полуботок”. Чи не могли б Ви поновити ту статтю про батька, що писали колись у Львові, бо тут нема нікого такого, щоб близько знав батька і уявлення про нього складається цілком невірне. (Підгайний, напр[иклад], робив доповідь і наговорив зовсім протилежного). Ясна річ, було б добре, коли б ми могли побачитися і використати ті матеріали, що я маю, але це вже коли переїдете до нас...”²⁵. “Посилаю Вам біографію К[остя] Б[уревія]; – (це основні факти життя – можете використати їх) і уривок із статті про Український театр... Дуже добре, що приїдете на з’їзд. Я до того часу підберу для Вас матеріали про Костя Степановича. В централі мені обіцяють допомогти з ліцензією – зараз писатиму до “Українських Вістей” і до вид[авництва] “Прометей”, чи погодяться видати “Полуботка” “з решток паперу”²⁶.

¹⁹ Лист Юрія Лавріненка до Уласа Самчука від 21 лютого 1955 р. // Ф. 195.

²⁰ Хвильовий на сцені // Українські Вісті. – 1947. – Ч. 6. – 9 лютого. – С. 3-4; Перша цеглина до біографії Миколи Хвильового // Там само. – 1948. – Ч. 6. – 17 січня 1948. – С.4; Про деякі ідеї Українського Відродження // Там само. – 1948. – Ч.17. – 25 лютого. – С. 2; Скрипник і Хвильовий (Думки до п’ятнадцятиріччя смерті) // Там само. – 1948. – Ч.40. – 15 травня. – С. 2; Два Малахії // Свобода. – 1953. – Ч.75. – 27 березня. – С. 3; Кость Степанович Буревій // Українська літературна газета. – 1955. – Ч. 3. – вересень. – С. 1, 3; Проза Миколи Хвильового в оцінці американської критики // Листи до Приятелів. – 1963. – Кн. 5-6. – С. 22-23; *Іван Багряний* // Там само. – Кн. 9-10. – 1-6) та ін.; *Дивнич Юрій*. Два Малахії // Свобода. – 1953. – 27 березня; *Лавріненко Ю.* Ще одна книжка з архіву Архадія Любченка // Листи до Приятелів. – 1963. – Книга 11-12. Радіовиступи Лавріненка Ю. див.: *Говорить Радіо Свобода*. Збірка матеріалів української програми. Книжка 3. – Мюнхен, 1962.

²¹ *Юр.Д.* Роман, що існує лише в легенді // Хвильовий М. Вальдшнепи. – Зальцбург, 1946. – С. I-VIII.

²² Лист Юрія Луцького до Юрія Лавріненка від 26.10.1952 р. // Ф. 215.

²³ Листи Юрія Лавріненка до Михайла Ореста від 5.03.та 2.06.1952 р. // Ф. 216.

²⁴ Лист Юрія Лавріненка до Михайла Ореста від 23.03.1954 р. // Ф. 216.

²⁵ Лист Оксани Буревій до Юрія Лавріненка. 20.06.1946 р. // Ф.215.

²⁶ Лист Оксани Буревій до Юрія Лавріненка. 24.10.1947 р. // Ф.215.

Ю.Лавріненко визначив не лише хронологічні межі “Розстріляного Відродження”²⁷, а і його ключові постаті. Одним із найяскравіших представників цієї доби він назвав П.Тичину, у прозі — М.Хвильового, у драматургії — М.Куліша, у режисурі — Леся Курбаса, у кінематографії — О.Довженка, в історичній науці та політиці — “архітекта і будівника першого парламенту та республіки України і її першого президента” М.Грушевського, в архітектурі — Василя Кричевського, який “незмінно й обов’язково... першим був при кожному черговому фокусі творчих ініціативних сил третьої фази Українського Відродження (перша половина 20 століття)...”. “Романтиком, лицарем і лідером”²⁸ “Розстріляного відродження” називав Ю.Лавріненко Миколу Хвильового. За творами письменника він написав драму “Мати і я”. У статті “Першоджерельна книжка до історії модерного українського театру” повідомив дещо з історії її створення, наголошуючи на тому, що п’єса написана в тісній співпраці з Й.Гірняком і поставлена на сцені Театром-Студією під керівництвом цього режисера: “Щодо мого особистого драматургічного “гріхопадіння” цікаво нагадати, що заголовок до хвильовистської драми “Мати і я” дав, як здається мені, Йосип Гірняк, з яким обговорювано п’єсу уже в процесі задуму і писання її. Хоч я виніс свій власний образ Хвильового ще із студентських часів у Харкові ..., та Гірняк знав Хвильового більш особисто й інтимно і міг (влітку 1946 року) доповнити й оживити мої уяви, припорошені часом і особистими катастрофами у сталінських арештах і каторгах”²⁹. П’єса мала успіх і неодноразово ставилась на сцені³⁰, про що свідчать листи глядачів та постановників.

Літературознавча діяльність Ю.Лавріненка в перші післявоєнні роки, його публікації в журналах “Арка”, “Звено”, газеті “Українські вісті” не залишилися поза увагою сучасників. У листі до критика Є.Гловінський, як і більшість адресатів, дякував за зроблене та за змістовні статті про письменників 20-х років: “З великою цікавістю прочитав статтю шосту з циклу “Перед новим етапом” (“Про деякі ідеї Українського Відродження”). Дуже шкодую, що не маю всіх статтів: чи не могли б Ви їх вислати? Гадаю, що Ви маєте рацію, виступаючи так твердо і відверто, як герольд тих підсоветських українців, які і в тих умовах робили українську працю; що бо праця на рідному терені і для основної маси українського народу мала величезне значіння; що ми тут, в першу чергу, стара еміграція недооцінювали тієї праці”³¹.

Протягом 40–70-х років газета “Українські вісті” опублікувала близько тридцяти статей різних авторів, присвячених “Розстріляному Відродженню” та його видатним постатям. Низка публікацій на цю ж тему з’явилася й у журналах “Листи до Приятелів”, “Сучасність”, в “Українській літературній газеті”, газетах “Сучасна Україна” та “Свобода” (“Максим Рильський (19 березня 1895 — 24 липня 1964)”, “Пам’яті Володимира Сосюри”, “Як умер на Соловках поет Є.Плужник”, “До дня смерті П.Тичини”, “Іван Багряний — політичний діяч і письменник”, “Історичні перемоги і поразки Українського Відродження”, “На шляхах сучасної фази Українського Відродження”, “На шляхах синтезу клярнетизму (До 60-ліття

²⁷ Щодо хронологічних меж доби “Розстріляного Відродження”, то в багатьох працях Юрій Лавріненко називає 1917-1933 рр., в інших ідеться про 20-ті роки.

²⁸ Лавріненко Ю. Проза Миколи Хвильового в оцінці американської критики // Листи до Приятелів. — 1963. — Кн. 5-6. — С. 22.

²⁹ Лавріненко Ю. Першоджерельна книжка до історії модерного українського театру // Сучасність. — 1976. — Ч.1 — С. 107.

³⁰ Див.: Острроверха М. Гірняківці в Ашаффенбузі // Українські вісті. — 1947. — Ч. 15. — 20 квітня.

³¹ Лист Євгена Гловінського до Юрія Лавріненка від 16.03.1948 р. //Ф. 215.

“Соняшних клярнетів” і 10-ліття смерті Павла Тичини...”, “Першорядний поет у дзеркалі першорядного критика. До 80-ліття народження Євгена Плужника і 10-ліття смерті Юрія Меженка” та ін.)

У вступній статті до останньої книжки вченого “Чорна пурга та інші спомини” І.Кошелівець писав: “Юрій Лавріненко був не рядовим цього покоління, а рівно другу половину досі прожитих вісімдесятих років стояв у числі тих кількох провідних його постатей, що каталізували літературне життя й надали йому тих форм, в яких воно й досі триває...”³². Вершинним же здобутком вченого, за словами І.Кошелівця, стала “антологія “Розстріляне відродження”, яка з коментарями й блискучими статтями про кожного письменника височить як пам’ятник українському відродженню двадцятих років. Протягом двох десятиліть вона була єдиним довідником з історії літератури тієї доби, аж до появи збірника статей Григорія Костюка “У світі ідей та образів”³³. І.Качуровський присвятив антології цикл радіопередач “До 20-річчя появи книги “Розстріляне Відродження”, що становлять ґрунтовну та фахову розвідку про згадану працю Ю.Лавріненка³⁴.

Зокрема, І.Качуровський не погоджувався з визначенням книжки як антології. На його думку, це – хрестоматія, адже тут зібрано й систематизовано велику кількість матеріалу, завдяки якому перед читачем постає цілісна картина розвитку української літератури 20–30-х років: “... Хрестоматія Юрія Лавріненка уможлиблює скласти хоч може й не повне, але досить докладне уявлення про літературний процес доби, що її упорядник влучно назвав “Розстріляним Відродженням”³⁵.

Після виходу антології в періодиці з’явилося чимало рецензій; зокрема, М.Шлемкевич, називаючи Ю.Лавріненка “збирачем і інтерпретатором” українського Відродження, зазначав: “Ця велика книга потрібна нам усім. І тим, що вже колись читали друковані в ній твори, недоступні для них сьогодні. І ще більш потрібна ця книга для молодших, які не мали нагоди читати і пережити ті славні моменти українського духа. Вкінці ця книга конечна для познайомлення світу з духовим розцвітом України, пробудженої революцією й державністю, розцвітом, що його криваво розгромила Москва... Юрій Лавріненко глибоко пережив і передумав щастя і трагедію тих років, тож його світоглядіві й естетичні аналізи вникливі, тонкі і цінні”³⁶. Високо оцінюючи фундаментальну працю вченого, М.Шлемкевич, на нашу думку, неправомірно звинувачує його в ізоляції літературних явищ від історичних подій того часу. Насправді в усіх літературознавчих дослідженнях Ю.Лавріненка культурні перетворення подаються на широкому історичному тлі. Кожен твір, кожна постать у літературі вчений розглядає різнобічно як явище культурно-історичне, філософське, естетичне та психологічне.

Як уже зазначалося, Юрій Лавріненко визначив хронологічні межі доби “Розстріляного Відродження”, виокремив основні його етапи. Найважливішими ж ідеями цієї доби він вважав “ідею визвольної спілки поневолених в СРСР

³² Лавріненко Ю. Чорна пурга та інші спомини // Сучасність. – 1985. – С. 5-6.

³³ Там само. – С. 5.

³⁴ Див.: Качуровський І. До 20-річчя появи книги “Розстріляне Відродження”. Цикл радіопередач // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка. – Ф.215.

³⁵ Там само. – С. 10.

³⁶ М[икола] Ш[лемкевич]. Юрій Лавріненко (Дивнич). Розстріляне Відродження // Листи до Приятелів. – 1959. – Ч. 10. – С. 15. Див. також: Шлемкевич М. Велика реабілітація // Листи до Приятелів. – 1959. – Ч.11; Шлемкевич М. Книга визову // Листи до Приятелів. – 1959. – Ч.12.

народів”³⁷, “ідею соціально-державної консолідації України, як державної цілості...”³⁸ та ідею відродження української національної церкви “як щодо внутрішнього релігійного змісту, так і щодо зовнішньої незалежної ієрархічної структури”³⁹. Учений окреслив також роль і значення Ренесансу 20-х років для подальшого культурно-історичного розвитку українства. Популяризуючи за кордоном творчість своїх співвітчизників, він повернув із забуття десятки яскравих постатей національної культури.

Високо оцінюючи діяльність літературознавця, В.Винниченко в теплому напутньому листі від 30 липня 1950 р. писав: “Дорогий і Вельмишановний Колего,

Ваше привітання з днем мого народження мене щиро зрадувало, бо я високо цію Вашу постать і вважаю, що тут на еміграції, та особливо на Україні Ви здатні дати нашій нації багато великих цінностей духового характеру, але з одною умовою: коли Ви матимете велику віру в себе і мету, до якої мали б іти. Засобів для досягнення її Ви маєте досить, наскільки я міг судити з тих небагатьох виявів, на які мені щастило натрапити. Може, ми коли небудь зустрінемось і я зможу живим словом висловити Вам подяку за ті приємні хвилини, які я мав, коли читав Ваші статті, – я думав: не даремно все ж таки попереднє покоління української нації віддавало свої сили на її відродження, коли в ній уже настають отакі сили.

Сердечно бажаю Вам у вільній країні зміцнити себе і наготувати до праці “там”, де нас потребуватимуть і де ми безустанку живемо душею

З глибокою пошаною В.Винниченко”⁴⁰.

³⁷ Лавріненко Ю. Вістки Відродження: здалека і зблизка // Сучасність. – 1977. – Ч.2. – С. 65.

³⁸ Там само. – С. 66.

³⁹ Там само. – С. 66.

⁴⁰ Лист В.Винниченка до Ю.Лавріненка від 30.08.1950 // Ф. 215.

Іван Гришин-Грищук

ЛІТОПИСЕЦЬ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Рефлексії

У післямові до антології “Розстріляне Відродження” Юрія Лавріненка Євген Сверстюк наводить цікаві свідчення Богуміли Бердиховської в паризькому журналі “Культура”, редагованому провідником польської інтелектуальної еліти Єжи Гедройцем. В одному з листів (9.X.59) до приятеля на батьківщину Гедройц писав: “Я трохи екземплярів Лавріненка роздав, а тепер надіслав два примірники М.Рильському, коли він був у Польщі. Знаю про вручення, не знаю ще подробиць etc”.

Подробиці й справді варті уваги. За повідомленням харківського часопису “Березіль” (1999), “Рильський поїхав до Польщі як член письменницької організації. Хтось із польських друзів запросив його до сусідньої кімнати, а сам вийшов і причинив за собою двері. Через деякий час господар повернувся. Рильський гортав “Розстріляне Відродження” і плакав”.

Навряд чи може бути для книжки вища оцінка, ніж сльози метра красного письменства під час його ознайомлення з антологією української літератури 20–30-х років “Розстріляне Відродження”, укладеною на еміграції 1959 року літературознавцем і публіцистом Юрієм Андріяновичем Лавріненком. На жаль, в